

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 223 (9600) | Воскресенье, сентябрь 22, 1974 чыл | 1925 чылда үлдээлгеттинген | Өртүзү 2 көп

ӨӨР СПУТНИКТЕР

1974 чылдың сентябрь 19-та Совет Эвэлсинде чериң «Космос-677», «Космос-678», «Космос-679», «Космос-680», «Космос-681», «Космос-682», «Космос-683», «Космос-684» кызыл спутниктерин салып үндүргөн. Сөс спутникти шунтузу чаңгыс-ла чедирки ракеталарга салып үндүргөн.

1974 чылдың сентябрь 20-де Совет Эвэлсинде чериң «Космос-685» элечеклиг спутникти салып үндүргөн. «Космос-685» элечеклиг спутниктерде тургускан эртем аппаратуралары чогулмалы аждадал турар болгаш оларның ужуушкуну салып калың буугаар чоруп турар. (СЭТА).

ЭСТОНИЯДА БАЙЫРЛАЛ

ТАЛЛИН. (СЭТА-ның корр.). Ленинград фронтунуң дайычларының гитлеризм элечеклигери өмүктү согушкучуларга таварыштырган түүшүндө Советтик Эстонияның болгаш оң наймыс-ламын хосталган хүндүн бээр 30 чыл болган.

Ол алдарлыг хүнүк ук республикада калбаа-биле байырлап эрттирген. Сентябрь 20-де аңаа В. И. Ленинниң тураскалына чечектер салган. Ол ышкыш Таллинни хосталары дээр туучушкунуңа мадырамын биле өлгөн дайычларының тураскалына база чечектер салган.

Хундус Эстонияның Компартияның ТК-ының болгаш республиканың Дээди Советиниң байырыг хуралы болган. СЭКП ТК-ның Политбюро составын СЭКП ТК-ның Чингине секретары ш. Л. И. Брежневти баштадыр чыгаланар хундулаг президиумга соңган.

Эстонияның КП ТК-ның бирги секретары И. Г. Кэбин илетке кылган. Эстония-ның амылчы чоңарының төвөлекчилери, ССРЭ-ниң Камгала министрстволуку, Россия Федерацияның, Белоруссияның, Латвияның, Литваның төлөөрлерин уду-тукуулары дайын чыдарында болгаш коммунизм тургузушкунуңа амы тай-бың үезинде-ла совет уластуң төөгүдүг тилекчелери — совет уластарың амылчы-дуңа баузууң ишаралыңың, Коммунист-тик партияның ишгарыңга удурулазы-ның түңдөлү дээрин чуугалап турганнар.

СЭКП Төп Комитетинде, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуна болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге «байырыг чагааны чаңгыс үн-биле хуааң алган».

Юбилейге холбаштыр Таллинде урам чуруга болгаш фотоселгелер аяктыг-биле хандырып, амылчы болга болган. Хоорайның камгаламын болгаш ол дээр туучушкуннар бооп турган черлеринге похторлары кылган.

Күску аңдарылга

Идээ амыл-агы бүдүрүлгезин болгаш мал амылын шал-кын хөгжүдеринге чер амылы эң чугула чери элээр. Хөр-зүнүк болбаарыңар амыл агротехникти бүгү хемчеглерге кол чери ээлеп турар. Оң эң чугула үндөсүнөңүңү күску чер аңдарылганы, хөрзүнүң суггарыга муруну чарында ажаалдазы хамаарыңар. Оң-биле чергелештир күску, чакыс чаашыңнарны база долу аягылар херек. Хөрзүңе өл-шын-тың курлавырының чыгырыңга ол көчүгү аяктың.

Тарылга шөлдеринде бок үнүштерге уду демисел чоруда-рыңга күску чер аңдарылганың амыл-дуузазы база улуг. Хөрзүңден бок үнүштерниң үрезиниң арыгыларга, черниң бекталырын моон соңгар болдурбазыңга ол дузалар.

Күску чер аңдарылганында кол чүгү—оңу чогуур хуусаа-зында чорудары болур. Ону орте быңар тараа култураларын ажаап алган соон дарыг элээрде аяктыг болур. Бир эвес хөрзүнүң температурасы 10—12 градус турда күску чер аңдарылганын чорудар болза, эки түңдөлү бээр дээрин ор-тем болгаш практика бодыткан.

Амы үеде республиканың амыл-агыларында 129,3 муң га меңээ амыл-агы култураларын ажаатан. Оң иштиңде 30,8 муң га кукуруза болгаш тарымал тоорун, 93,9 муң га тараа културалары, 16 муң га чаңгыс чыдагы сизген-ер болгаш 1150 га черниң картофель болгаш өске-даа ма-галары ажааттыганы.

Оң-биле кады күску чер аңдарылганын улуг хемчээлдиг шилдерге чорударың бүгү аргалары бар. А оң аныктыын, дүжүткө улуг немелде бээр тарааны бүрүзү билер.

«Өн», «Саян», «Изыл туң», «УТНА-ның 25 чылы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чалбыны» совхозтарда болгаш Наа-Хемниң «Тилелге», «Коммунизмге өркү», Таңдының «Коммунизмниң хөрели» колхозтарда бо амылды иш чорутканыңда каңдаашкыны чыдарга бектин бедик дүжүтүп ол келген. Бо чылын чамасын амыл-агылар гектар бүрүзүндө 12—14 центнер дүжүтүп алган.

Ыңчалза-даа республиканың чамасын амыл-агыларының удуручулары болгаш тусай эртемчилери күску чер аңдарылганын чогуур үезинде чорударыңе кошкан ичизингейни угландырып, оң агротехникти негелелерин үрөп турар чуулар бар. Оң буруузу чүгө удуручулары эвес, а ол амылды чорудуп турар механизмдарга база хамаарыңар ажаар, чүге дээрге чер аңдарылганын шыңарын олар харыылар болгаш.

Нөлүр чылдың дүжүдүңе республиканың амыл-агылары 135,6 муң гектар чеге күску чер аңдарылганын чорудар ужурул. А сентябрь 20-де байдал-биле алырга, чүгө 33,5 муң га чер аңдарыңга, эзы планниң чүгө 24,7 хуузу. Улуг-Хем, Чоюн-Хемчи болгаш Эрин районнарың чылдыңна эвезш дүжүтүп ол турарының кол чыдагыны мында. Бо районнарда агротехниканың кол дүрүмүнүн сөгүвес, үрезини-ни чаксы аңдарган шөлдерге төгөр чүгүлөр бар. Ол районнар-ның колхозтары, совхозтары бо чылын күску чер аңдарылга-зын колдууна-ла чорутпайн турар. Агротехниканың амылдар графиги-даа ында тургустуңнаан, трактористтериниң ишлер амылы-даа планнаттыңнаан, чогуур хуусаада күску чер аңдарылганын чорутканы дээр немелде төлөвир бээр дугайында чууга бектин чок.

3200 гектар черниң күску аңдарылганын чорудар ужурулуг «Чыраа-Бажы», «Тыва», «Сүт-Хөл», «Алдан-Маддыр», «Ак-Туруг», Бай-Тал», «Куш-ажылдың хостуу», «Совет Тыва», «Дөң-Төзүн», «Шивилиг» совхозтарда бо амылдың темпизи нуру.

Чер аңдарылганын чорударыңа четчир саныг чепсир-херекселдер-биле хандырткыңа-даа, ында техниканың аңаа турар чорун хай. А чамасын черлерде элечек-биле бо амылды чорудуп турар механизмдар хун нормазын чүгө 50—60 хуу чедирип турары чепсир.

Эрин, Тес-Хем районнарың амыл-агыларында, «Улуг-Хал», «Хемчик», «Тали», «УТНА-ның 25 чылы», «Шамба-лыг», «Бурен» совхозтарда трактористтериниң амылчыны бүдү-рүкчүлүгү нуду деңгемде, трактор бүрүзүңе сөөлгү 10 хонум-та чүгө 18 гектар чер аңааңың турар.

Күску чер аңдарылганын эң таарымчалыг хүнери эр-тер чокушалаң. Ыңчангаш бо амылды чокуну хүнерде дээр ужурул.

Тракторлар-биле бүтүлөп амылдар арга бистиң амыл-агыларыңа непертээн. Күску чер аңдарылганында амыл-дар турарларга немелде төлөвир бээр чорук амылдың чед-дишкениң бөлүрүң бир хевир болгаш. Бо чүгүлдү эки амылдар турар амыл-агылар бистиң республикада бар. Ону бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга амылдары чууга.

Күску чер аңдарылганың амылдары-биле амыл-агылар, К-700—деп 40 тракторлар болгаш өске-даа техниканың амылдарыңан. Оларны чүгө таарымчалыг амылдар ужуру-луг.

Күску чер аңдарылганы биске муң-муң тонна немелде дү-жүтүп бээр болгаш республикага идээ амыл-агының өске адыларын хөгжүдеринге ол улуу-биле дузалар.

Совет Тываның 30 чыл оюнга

БРИГАДАНЫҢ ИЖИ

Тоску беш чылдың тодара-дыкчы чылында чагай дүжү-тү өстүрүп азыр дээр Таңды-да ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтун Александр Ковале-ка удуруткан № 5 трактор-хо-ну бригаданың амыл-ишчилери кызымак аждаалган. Оларның үндүргөн күженин-шинери багай эвес түңдө-дерин берген.

Бригаданың шөлдеринде 5.400 га тарааны тараан, оң 1700 газы ажааттыганы. Сов-хоз бир гектардан ортума-биле 8 центнер дүжүтүп ап турда, бо бригада 14 центнер чедирип турар.

Тос комбайн бригадала бы-жыгатыганы, ову үш эвес-өк да үскөн. Николай Астафье-ке удуруткан эвено комбайн-лер ортузунда чарышка шы-гарар турар. Оң кезижүнери Куулар Декир, Георгий Ста-родубцев эки амыл-ижи дээр мактадып келген. Олар хунде 14 гектар тарааны ажаар тур-гал, 20 га чедирип турар. Бо эвено совхозтун механизмдар-ларының аразында чарышка сөөлгү хонуктарда шыгара-лаш, шилчир ышпелди чаа-лап алган.

Бригаданың амыл-ишчиле-ри тараа ажаап алышыкын октябрь 1-ге чедир доозар ху-лаагени алаш, шудурга аждаалп турарлар.

Д. АНАЯ-ООЛ.

В. Н. Ивановтун рекорду

Тандының «Тилелге» сов-хозун күску чер аңдарыл-ганында Саар-оол Сундуйнүк эвенолун үлөгер-чизөөн буугаар шалыңың өсу-биле аждаал, боттарының кызы-маккай чоруп-биле бедик көр-гүзүп чедип ап турар меха-низаторлар ам районнуң амыл-агыларында хай апар-ган. Мурагычлар боттарының мергежилдиг чорун көргүзүп, техниканы долу күчүзү-биле аждаалымаан, кыбар-чар материалдары чөп чарыгдан, курауларыны тыл турар. Бо бүтүгүн түңдөлүңе күш-ажылың улуг тилелгелер чед-ип алдыны турар.

Чоокта чаа Таңды районнуң «Тилелге» совхозунуң меха-низатор Оюн-оол Салчак хо-нука норма-чыякты дыка адырып, К-700 трактор-биле 62 га черин аңдарган, норма-ны 4,4 катан ажыр күүсеткен.

Оюн-даа артың түңдөлдү көргүскөн механизаторуң дугайында меңээ дүүн бистиң редакцияда келген. Ол-ла ра-йоннуң ССРЭ-ниң 50 чыл ою аттыг совхозунуң сески брига-даның трактористи Виктор Николаевич ИВАНОВ база-ла К-700 трактор-биле элечек-норманың 4,5 катан ажыр күүсеткен, 63,5 га черин аңдарган. Совхозтун өскө-дө механизаторлары оң үлө-гөрү-биле шалыңың аждаал, келер чылдың дүжүдүңе бы-жы үлөсүнүн салдыр дээр боттарының аразында соци-алисттик чарышты улам кал-дыр дээр социалисттик чарыш-ты калбартып тургаш чедип алган.

Эртен сөс айларың түң-дөлү-биле социалисттик чарыш-ты бирги черинде Ленин бол-ган Куш-ажылды Кызыл Туң ордендериниң адлекчиин, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң де-путаты Монгуш Алдык-чы чоруп, бир инекке ованш-тыр 2,746 килограмм сүтү саап алган. Куш-ажылды Кызыл Туң орденниң адлек-чизи Ондар Дүктү ийги, Ка-ра-Сал Логула үшкү черин адыган.

Ферма күрүңе бо чылын 470 тонна сүт садыр дүжүл-гени, оң 407 тонназын ду-лааган, планын оонаалыңың 86,6 хуу күүсеткен.

Коллектив кезижүнери шак мындыг эки көргүзүлгөни инектерин ажаалда, чеге-ригелени, оларын доктаамал өкөжилдү база сааңчылар ор-тузунга сүт саалдазын көүдө-

КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДААРНЫ ТУГУ

«ШЫН» СОЛУННУҢ КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН

бөгүн Таңды районнуң «Революцияның чалбыны» совхозтун мурагычы комбайнери Роберт КУД-РЯВЦЕВКЕ алдар болдурүп көрдүргөн.

Хунде 15 тонназын ор-нунга 27—30 тонна тараа бастырып, нормазын 180—200 хуу чедир күү-седип турар.

Дүжүт ажаалдамын мурагычларыңа денче-жирер!

КОЛЛЕКТИВТЕР — КОЛХОЗКА

Хандагайтының чурттакчы чоңары, ында бүдүрүлгө, ал-бан организация коллективте-ри колхозтарга дузалар, ылаңгы чууга кампания үе-зинде шөф организациялар үе-лиге чалыңың үргүтүлөп ту-дур. «Коммунизмге өркү» кол-хозтун мал чөм бөлөткөсүнө амыл үрө-түңдөлдү болган.

Район тавуңда сөөлгү хү-нерде ажаап кыш үнүшкүнер болган, олар кинтиң-биле 124 тонна ситенин, 12 тонна бу-дук-бүрүнү бөлөткөп берген. Бо амыла элечек, амыл-дар хандырылган комбайн-дык коллективтер мурагыч-чы болган.

Бо хүнерде шөф амылдан көк-сууза ажаап адырыңе уг-ландырып. Ол таразы-биле өркү-септелге уластуңун, хары-лаза бедириниң, райондүк коллективтери идеялыг аждаалп турар.

О. КЫЗЫЛ-ООЛ, бүтүр район.

СҮТ СААЛДАЗЫ КӨВҮДЭЭН

Тоску беш чылдың тодара-дыкчы чылының планын оонаалдарың хуусаа бетиңде күүсөдир болгаш Совет Тыва-ны 30 чыл оюнга күш-ажыл-чы чедиркиңиң ужура-жыр дээр Чоюн-Хемчи райо-нда СЭКП-ниң XXII съездин аттыг совхозтун Дүртүң сүт-бараан ферманың коллектив-ни бо чылдың эртен сөс ай-ларында күжениншиниң аждаалган.

Сүт бүдүрериниң болгаш күрүңе садырың даалгала-ры чедиркиңиң ботталып турар. Ферманың сааңчылары иштинин-биле 467 тонна сүт-тү эртен айаарда саап алган. Ол эртен чылдың бо үезинге денчеге 59 тонна хай. Бир инекке ованштыр 1791 кило-грамм сүт садыганын, эртен чылдың бо үезинде 91 кило-грамм хай болган.

Ферма күрүңе бо чылын 470 тонна сүт садыр дүжүл-гени, оң 407 тонназын ду-лааган, планын оонаалыңың 86,6 хуу күүсеткен.

Коллектив кезижүнери шак мындыг эки көргүзүлгөни инектерин ажаалда, чеге-ригелени, оларын доктаамал өкөжилдү база сааңчылар ор-тузунга сүт саалдазын көүдө-

АЖААЛДАНЫ ДҮРГЕДЕДИР ДЭШ

Дүжүт ажаалдамын дүргө-дөдир сорууга-биле Кызыл лоорукчусоолунуң «Көк-Тей» совхозунуң дирекциясы, парт-бюрозу, профсоюздарының ажаалчын комитети мурагычы комбайнерлерге Совет Тываның 30 чыл аттыг шөл-палды тилсирин доктаа-ган. Шаналды чаалап алдыр дээр чарыш сентябрь 15-тен эгелеш.

Бирги черин алган кижиге 100 рубльды тилсир. Бо шаналды алдыр кижиге ком-байн-биле аждаалп амыл

нормаы 110 хуулаң куду-латпай келгенде амыл. Хун нормазы 105-тен 110 хуу чедиреп комбайнерге ийги шаналды тилсир.

Ук шаналдарың чаалап алтар хире кижилер ам бе-зин илереп турар апарган. Совет Тываның 30 чыл ат-тыг шаналды чаалап алыры-ның кандалдыга комбай-нер Иван Тимофеевич Шаза-гың кирин турар. Ол 243 гек-тар черин тарааны кестир-геш, 142 тонна дүжүтүп бас-тырган.

Оон соонда комбайнерлер Михаил Степанович Булатов, Василий Федорович Шурыгин чоруп орап, оларны кижиге бүрүзү 220 галдан өрү та-рааны кестирген.

Е. ДАРТАН-ООЛ.

ДУЖУТТЕ ЧОЛААЧЫЛАР

«Улуг-Хал» совхозта Ша-гаан-Армы АТБ-ниң ой бир чолаачыны дүжүт ажаап амылчынында кириниң ту-дур. Оларның сөзү чөөкка че-ред берген беш чолаачы база эки түңдөлдөр чедип алган-нар. Шанче тараа сөөртүлгө чуткүлдүг чоруну Куулар Хиринг-оол биле Ооржак Чап-бол олар көргүзүп турар.

Бо чылын Улуг-Хемниң та-рааны болгаш кукурузаның чогаап массазы мурундагы чылдардан дора болганыңдан, дүжүт ажаап амылчынында кириниң турар чолаачылар ону дамыларыңа шүүтүтүп шак-тыктарга ужурашпайн турар. Ыңчалза-даа олар боттарының аразында социалисттик чарыш-ты саап, өстүртүгөн дүжүт-тү чидирип чокка ажаап алы-рыңга кады ишчилерге бот-тү дузаны чедирип келген-нер.

Н. ВАНЬКОВ.

БАЛГАЗЫНЫҢ ХОЙЖУЛАРЫ

СЭКП-ниң XXIV-кү съезди-ниниң шийтирлерин күүсөдир дээр, кады амыл-агы амыл-агы чыгарыңың ортузунга кал-барган Бүгү-эниде социалист-тик чарыштыңа кириниңиң, тодарадыкчы дортук чылда Совет Тываның бүгү амылчы чоңары-биле бир дөмөй, Тыва-ның 30 чыл оюнга чедирки-ниниң ужуражыры-биле «Ре-волюцияның чалбыны» сов-хозтун хойжулары бедиктен социалисттик хуулаагени ал-ган, ону амылдарга күүсө-дир дээр кызымак аждаалп турар.

Тодарадыкчы чылда совхоз төрүр чүс хойдан чүс беш хураганы, хой бүрүзүндө 3,6 килограмм дүжүт күрүш азыр болган тойнуң санын чыг тентүзүңе 9130 кылар өстүрерин база 28,7 тонна дүжүтүп бүдүрерип хуулаагеш, ол алган хуулаагеш эки күү-седип, төрүр чүс хойга ооналтыр чүс оң ийи хураган-ны, бир хойдан 4,1 килограмм дүжүт күрүш ал. дүк бүдүр-

рин 114, оң күрүңе сады-рын 113 хуу кылар күүсөт-кен.

Бо эки көргүзүп ол совхоз-тун хойжуларының кызымак күш-ажылы-биле чедип ал-дыган.

Эртен чылдың күзүңдө республика хойжуларыныг кыгырыг үндүргөп, соци-алисттик чарышка «Алдан-Ма-дыр» совхозтун хойжу, Со-циалисттик Куш-ажылды Маа-дыры Дажы-Намчал Чыртай-оолович Ооржакчы кыгырган, совхозтун мурагычы хойжу, Куш-ажылды Кызыл Туң орденниң адлекчизи, чөөрби тос чыдарда хой садырын келген улуг дүжүлүңи хой-жу Иван Петрович Сафоноа төрүр чүс хойдан 125 хура-га, бир хойдан дөрт кило-грамм, төрүр чүс хойга ооналтыр чүс оң ийи хураган-ны, бир хойдан 4,1 килограмм дүжүт күрүш ал. дүк бүдүр-

АЖААЛДАНЫ ДҮРГЕДЕДИР ДЭШ

Дүжүт ажаалдамын дүргө-дөдир сорууга-биле Кызыл лоорукчусоолунуң «Көк-Тей» совхозунуң дирекциясы, парт-бюрозу, профсоюздарының ажаалчын комитети мурагычы комбайнерлерге Совет Тываның 30 чыл аттыг шөл-палды тилсирин доктаа-ган. Шаналды чаалап алдыр дээр чарыш сентябрь 15-тен эгелеш.

Бирги черин алган кижиге 100 рубльды тилсир. Бо шаналды алдыр кижиге ком-байн-биле аждаалп амыл

нормаы 110 хуулаң куду-латпай келгенде амыл. Хун нормазы 105-тен 110 хуу чедиреп комбайнерге ийги шаналды тилсир.

Ук шаналдарың чаалап алтар хире кижилер ам бе-зин илереп турар апарган. Совет Тываның 30 чыл ат-тыг шаналды чаалап алыры-ның кандалдыга комбай-нер Иван Тимофеевич Шаза-гың кирин турар. Ол 243 гек-тар черин тарааны кестир-геш, 142 тонна дүжүтүп бас-тырган.

Оон соонда комбайнерлер Михаил Степанович Булатов, Василий Федорович Шурыгин чоруп орап, оларны кижиге бүрүзү 220 галдан өрү та-рааны кестирген.

Е. ДАРТАН-ООЛ.

АВТОЗАВОДЧУЛАРЫНЫҢ ЭГЕЛЭЭШКИНИ

МОСКВА. Москваның И. А. Ляхова (ЗИЛ бүдүрүлгө каттыжыкчы) атты автомобиль заводунуң коллектив тоску беш чылдың алаалдарың амылдарга боттадыр дээр үлөгерин аждаалп турар. Эртен чүс чылда күш-ажылды бү-дүрүчүлү 20,5 хуу ылаткан, пазыдан ажыр 105,5 миллион рубльдиң продукциясы амыл үндүргөн. Июнда завод ЗИЛ-130 дээр миллион дугаарыг авто-мобилыны кылып үндүргөн.

Бүдүрүлгө аждаалп калбаа-биле меха-низатан автоматчыкыны, мурагыч арга-лары амылдары мынд түңдөлгөни чед-ип азыр арганы берген. Каттыжыкчыны-да 17 комплекслиг механизматтыг дү-ктер болгаш 32 участкалар, 225 автома-

тыг болгаш 500 шуштурулга-механизм-тыг шуштар аждаалп турар.

Амы үеде автозаводчур коллектив үлөги эгелээшкенин кылып, иштик ку-рауларыңа дооду амылдары дээр, эр-темин болгаш техниканың чедиркиңе-рин бүдүрүлгө шалыңкын кирери база оңаа үндөсүзүң териниң ишмарныг продукцияны кылар күүсөдир дээр социалисттик чарышты калбарып ту-рар.

ЧУРУКТА: ЗИЛ-130 дээр чүс авто-мобилдер иштеп, кылар кол шуштурулга черинде.

В. МАСТЮКОВТУҢ ФОТОЗУ. (СЭТА-ның фотохроникасы).

Ажылчыныннын СӨЗУ

1. ХООРАЙЖААН ХОВУ-АКСЫ

Тываның СССР-ге эки тура-биле каттыкканындан бээр ужен чыл болурунга чедир ай четпес үе арткан. Совет Тываның ол байырлыгын бу-дунула кижинде сагымка-га эртең үе болгаш чаар-тылгалар болганын кырып кээр.

Мээн улуг огул комсомол-чу, а Хову-Аксы оон амык. Бистин бо суурүвүсү магада-лас оон мавтавас кижин кээр. Совет Эмгекчилеринин бу-дунула кижинде сагымка-га эртең үе болгаш чаар-тылгалар болганын кырып кээр.

Мээн улуг огул комсомол-чу, а Хову-Аксы оон амык. Бистин бо суурүвүсү магада-лас оон мавтавас кижин кээр. Совет Эмгекчилеринин бу-дунула кижинде сагымка-га эртең үе болгаш чаар-тылгалар болганын кырып кээр.

Мээн улуг огул комсомол-чу, а Хову-Аксы оон амык. Бистин бо суурүвүсү магада-лас оон мавтавас кижин кээр. Совет Эмгекчилеринин бу-дунула кижинде сагымка-га эртең үе болгаш чаар-тылгалар болганын кырып кээр.

Мээн улуг огул комсомол-чу, а Хову-Аксы оон амык. Бистин бо суурүвүсү магада-лас оон мавтавас кижин кээр. Совет Эмгекчилеринин бу-дунула кижинде сагымка-га эртең үе болгаш чаар-тылгалар болганын кырып кээр.

2. АЖЫЛЧЫН АПАРГАНЫМ

Мээн улуг огул комсомол-чу, а Хову-Аксы оон амык. Бистин бо суурүвүсү магада-лас оон мавтавас кижин кээр. Совет Эмгекчилеринин бу-дунула кижинде сагымка-га эртең үе болгаш чаар-тылгалар болганын кырып кээр.

сынга келген доран-ла каза-нын черге кирген ужурум ол. Стол, сандай, хаалга дээш, чу-ну кылбалам дээр! Хову-Ак-сынн баштайгы бажынарны туударына мынар киришкен мен. А кадаймын мынар терге-лик азы-биле тайгандан чыгып сөөртүп турган. База-ла ту-дукту.

Чинге-Хову-Аксыда чаа суурүн орунга 1954 чылда керткен тарым турдувус. И-чар амыкчылар көндүс кел-ген. Оон ужурунда черин трактор-биле чарыргаш, ө-күбүни кижигүнеринин са-нын барымдалал үлөп берип турган.

Чаа суур орунуга огород турган үеден бээр чээрби чыл болуп турар. Ол чер ам-тантымыс: саң дорт кудум-чулар, үш кат школа, кай-гамчык чараш болгаш делем Кудулура ордуу. 2-3 кат чуртталга бажынары, бедик-бедик даттар, шивлер бо-гаш сагалар халдыр, талдар бот-боттарына казып көр-геткен деп тургулар. Бисте профлакторий база бар, алаа республиканын кайы-даа бу-дунула келгендер мында и-чарып, боттарында казып өкүжүлдүп, күш кирип ап ту-руп.

Хову-Аксы амык иштинде болгаш даттар аразында ту-руп. Ичарык бадал кызыл хаактарына, чайып катта-рында болгаш тооруктарында дыка таарымчалык. Чуртта-калган бажын чындайла улут мраванга ба ката таваржып, мөгүлдерин чып алыр. Шен-ле ай болгаш тайганын аса-ла үнүжүй бо-ла көрүп бо-лар. Агаарын чаагайын чүү дээр!

Хову-Аксынын турттака-мылары хелит болгаш спортка-мык. Оларга барык-ла бүгү чүе йөрүтүп. Ажылдарында, дыштарында болгаш турттакамын таарымчалык бадал тургустунганда, ичар-дык бадал-лаа канчалар. Хаак ордуун бенин сагылаан-биле чуртталга хаая, амык ша-гынын соода карагылаан бу-рында деп далашпас сен, дү-не-даа хаактан болур. Уланас бөссөй база тулуп алыр. Мын-чан анык кыштаар эртин бол-тур.

Көжө ийи суурүн аразында-га, чаа суурүвүсү үчүр, чаран-ла ийин, мала-мында оттар чөөнөйчөп-ле турат. Мындай суурүн кымыр ту-кушма? Тывалар, ортулар, ха-кстар, арманнар, чарык сөс-биле чугаалашкан, совет ки-жилер — СССР деп чатыс улут ө-күбүни кижигүнери. А мен ол ө-күбүле амыктын айтымын база бир төлөмөк-чү мен.

Каз-Хем районун «Тиилелге» колхозунун Пет-ропавловка сүт-баран фермазынын саапчылары-нын аразында калбарган социалист чарыштын мурнуку одуруунда Тамара Федоровна Саит-оол зоруп турар. Чыл эгезинден бээр бодунун саап ту-рары 27 инеэнин бирээзиден-не 1400 килограмм сүтү ол саап алган.

ЧУРУКТА: Т. Ф. САИТ-ООЛ.

А. МЕЛЬНИКОВТУН ФОТОЗУ.

лыг ол ичарар турган орус чоңун амырар турары мыр-най халчок. Бот-боттары-вистын ө-оранымыска, ба-жын-балгавымыска кирип, куспактык, байр чедир-жип турдувус. Оон бээр 30 чыл эртин турары бо, 300 чыл туржук сүтү төүгүс дей-тенимс сагыраңгай 30 чыл!

1949 чылда Межегинин Ке-жиг-Аксына 3-4 өг чайла-ды. Чаашкынын чай болган чүе. Межегейнин суу каш хондур дажар, мындай. Бир-ле хүн көрүмге, хем кы-дында үгекти машина тур, кежер деп орадалым турары ийден. Ичарык-даа чаада каан. Кежээликтер челе бээр-имге, чугаакыры аажок, кал-тан баштыг ашак унгалды! — Хову-Аксы бар чор бис. Сутну кижигини аргаш чүд, эртен эрте ажырас ирга бе? — деп. Бо.

Чер пичээчилеринин су-руан дынаардан өске, көр-ген эвес мен, ол кижилерин мында келгени ол бооп тур. Эзэн чугаалажып чоруй, ө-кү чаладым.

— Бистинге баралынам. Өл ийик-хепти анаа кургалды азыр. Шайлар, дыштары. А сүт эртен тыртыла бээр ма-галар.

Онуке ичарар хөөржин хондувус. Эддеп-даа, со-нуурганч-даа чугаалажып, ичарык мындамы. Бодум ту-дуч-ле казылып, бызыанга чоруй болганымда, өрүмү канчал ажылдарын биле-ле болгай мен. Шинээндер чы-ныкчылар өрүмүлөр бер-

3. АМЫДЫРАЛ БАЙ-ШЫБРАК

Хову-Аксыга бир-ле катап конторга келдим ол. Соом-дан «Сергей, Сергей! Сен сен бе?» дээн үе дыннадым берди. Хаа көрүп көрүмге, мурун-да — Василий Александрович! Тудукчуларын болгаш чер-шичээчилеринин ажылдары черлери анык-апы. Оон ужу-рунда ужурашайн турган болдувус.

Василий Александрович Ук-сыр ичарар Хову-Аксыга чер-шичээчилерин удуруп тур-ган. Ам геология эртемине-рин доктору, Бугу-зылдинде геология институтунда амык-дал турар. Хову-Аксынын ка-зымда бадала тымышкан, СССР-нин Курган шиналы-нын лауреаты болган. Мээн амыктын апарганым оон салдары улут болган.

Чер өрүмүң мастерге ө-күрүмүң, чер үтөл эгезинден бээр 23 чыл болдум. Бо үеник дургуунда каш кезек черин үтүзүмүн утундурган. Өрүмүң черинин ишти ха-нымы та хем метр. Ортума-к биле бирээзи-не 400—800 метр бенин челе бээр чүе-ле болгай. Ийи-үш ай дүн-хүн дүйөй казып кээр. Ол хире кадык-берге, чымштыг амык-дын түнүлөндө казыр ба-лактын темизили, кайың ап болуру, оон холумас болгаш өске-даа шынарлары илеретти-вер.

4. САЙЗЫРАЛЧЕ БАЗЫМ

«Тыва кобальта комбинат эгизден өске айларың дургу-унда продукция бүдүрүп пла-нын 1044 хуу күүсеткен. Чүг-

диштилер. Кожа аал аразы хире-даа хандыр өрүмнөптер. Ол үеде мен ону дык-ла ма-гадап турган мен. Ичарык-даа сөөлүндө, шынап-ла, чер өрүмүң ажылдары боту бээр-имни кайыр болот деп мен.

Ол хондур чааган, сүт тыр-тылбаан. Демги улугум Эле-гес-Аксы-биле, кежер дээш, Кызылче халты. Василий Александрович (өөрүм ичар-жир болган, чогум фамилия-зын адавааннар) чоруп тура, баштактанып-дыр:

— Мээн үтүзүң чорой сен, Сергей, чымчак чүвени. Даш үтүзүң херек. Биске чедип кел.

Чыл эртин. Улугуң чуга-а-ла Хову-Аксы, камчы бай-лак, эртинге тымыган дугайы апарган. Солун чүе болуп турда, канчал олурар, халдып челе бердим. Шынап-ла, тай-га-кааска димирөө болду. Алтайн тракторлары, Бело-аурсиянын машиналары дээш, яныз-буру техника эм-гекчи Аймак-өөк ажылчы-нарын кайымы ол дээр!

Дыштан орада, кандыг-ла чугаалажып, кайы-даа бу-дунула келгендер мында и-чарып, боттарында казып өкүжүлдүп, күш кирип ап ту-руп.

Хову-Аксыга бир-ле катап конторга келдим ол. Соом-дан «Сергей, Сергей! Сен сен бе?» дээн үе дыннадым берди. Хаа көрүп көрүмге, мурун-да — Василий Александрович! Тудукчуларын болгаш чер-шичээчилеринин ажылдары черлери анык-апы. Оон ужу-рунда ужурашайн турган болдувус.

Василий Александрович Ук-сыр ичарар Хову-Аксыга чер-шичээчилерин удуруп тур-ган. Ам геология эртемине-рин доктору, Бугу-зылдинде геология институтунда амык-дал турар. Хову-Аксынын ка-зымда бадала тымышкан, СССР-нин Курган шиналы-нын лауреаты болган. Мээн амыктын апарганым оон салдары улут болган.

Чер өрүмүң мастерге ө-күрүмүң, чер үтөл эгезинден бээр 23 чыл болдум. Бо үеник дургуунда каш кезек черин үтүзүмүн утундурган. Өрүмүң черинин ишти ха-нымы та хем метр. Ортума-к биле бирээзи-не 400—800 метр бенин челе бээр чүе-ле болгай. Ийи-үш ай дүн-хүн дүйөй казып кээр. Ол хире кадык-берге, чымштыг амык-дын түнүлөндө казыр ба-лактын темизили, кайың ап болуру, оон холумас болгаш өске-даа шынарлары илеретти-вер.

«Тыва кобальта комбинат эгизден өске айларың дургу-унда продукция бүдүрүп пла-нын 1044 хуу күүсеткен. Чүг-

ажылчынарын, инженер-тех-никтиг ажылдакчыларын бол-гаш албан-аакчыларын ЭЭКП-ниң XXIV сьезинин шийтирлерин амыдарга че-дишкенин боттадыларына төлөп-тиг үгүү кирип турары-нын херектен-дир.

Товарлажык чыдаң эр-тең. Айларын дургунда сайгарыла планы 107,5 хуу, бо талазы-биле август айын пла-ны 108 хуу күүсеткеней. СЭКП Төп Комитетинин пар-тияга, совет улуска Кыргы-рынга хей-аът кирген амык-чыларнын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын демин ижинин түнөли бо-дур. Ам Совет Тываның 30 чыл оюнга төлөп-тиг ужуражыр соруду-ну салгаш, социалист чарышты улам-на калбаргаш бис.

Хөй продукцияны бүдүр-ген турум-на, планын ооналддалар болу болгаш ажыр күүсеткен-ген турум-на, амык төлөвир көүлөп турар дээрзи биялы-гыр. Чөжө, чеди айлар дургу-унда республиканың үлө-түрүңге амык төлөвир бир амык оонаштар 196 рубль-болган турда, биске 237 рубль-чедип берди. Бо дээрге ортумак көрүтүгү-дүр, кежер жырылда оон хөй-ү-даа ап турар Улус-Бор. Черле ичарар үлөтүр ажылдакчыларын амык төлө-вир эртен чыдамында 10,7 хуу көүдөй берген.

Комбинаттын чедишкенин амыктын бүдүрүкүдүң бедиктеңдө, күш-ажылдан сагыла-чуруун шыгырат-камында, амыкчыларнын мергежил болгаш билини бедиктеңдө, бүдүрүлгө мур-накчы дуржулганын болгаш эртем-техникалык чедишкенин амыкчыларын болган. Мында амыкчыларын үлөтүрүп алгаш кижиндер чоруктуң ролю улуг. Мээн өөрүмүң Николай Комозов база мур-накчыларын бирээз апарган.

Огулм Петя — гидрометал-лургия пединг апаратчы. Ол болуң мергежил анык быйыр Хостуг үенин спорт болгаш комсомол амыктын баралганын турар. Комби-наттын ВЛКСМ комитетинин кижигү, ам СЭКП кижигү-нүң кандалында кирерине бедиктеңдө турар. А уруум Вера база амыктын амыктын үлөтүр чегине апаратчыктөп турду. 1969 чылда Кызылдын политехникум дооскы ма-на амыктын эгезин Комби-натта амык тускай эртемине-рин чөвүлүлгө кижигү турган. Ол ам Красноярск-тин политехниктиг институту-нун Кызылда салбарында ө-кү берди.

Хову-Аксыда бистин чурту-вустун ийи-буру булчуңа-рымын келген ижилер бар. Оларын аразында орус та-тар, хакас оюдан дээш, гай-дыр амык кижин көк дээр! Де-гейеми чатыс өкүбүле болуп, эр-теңбиралам чурттал, дө-минг ажылдап турар бис. И-чарыктын бистин чедишкенин амыктын бир кол үлөтүрү чор-гум-на мында-пайырлаа.

Совет Тываның үкөч чыл оон улугас быйырлар бис. Оон бүдүрүлгө бистин үлө-түрүлгүстүн, магыны «Тыва кобальта комбинаттың» ма-на хуу-сула дургунда сайгарып келгени көрүп мезээ өрүм-чүг болгаш чоругаарың. Чүг-тү эгезге бо өскерилер мэн-де үе-чегемини — амык салгалды күжү болгаш үгү-үм-үзү Коммунист партия-ны Совет чазактын амыктын Тыва АССР мөөн сонгар оон-лаа артык чекетелип, сай-зырар.

С. ТҮМЕН-ХӨӨ, амыкчы.

ТАДЖИК ССР. Тоску беш чыл дургу-зуна республиканы сугаттыг черинг хем-чазы 70.000 гектар налбар. Ичарык сугарылыгы калбарып амыкдарга 887 миллион рубльди чарыгдар ужурулуг. Республиканың мурну талазында Кара-ут дөвизеринин кур черлерин ажылгалга кирир амык үргүлчүлүг турар. Аңаа күчү-лүг үш насос станцияларын кылып, чер иштинге 100 километр узун дурттуг суга-

рылга системаны салып, 14 километр тур-буазын казып, участоктары планкай тур-лар. ЧУРУНТА: «Вахшод тууду» трестин 2-ги тууду-монтаж эргелегинин амыкчыла-ры планашкын амыктын кылып тур-лар.

В. СТЕЧЕНЦЕВИН ФОТОЗУ, (СЭТА-ның фотохрониказы).

Коммунист дугайында чугаа ОЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Тоску беш чыл планын күү-седиринин тодарымчы чылы-нын планын ооналддаларын күүседиринге бүгү чор бо-дурду үнөм. Бо улуг шим-чээчкин Совет Тываның үкөч чыл боту байырлыгына хөй-ба-жыр бистин республикада улам-на шыгыраган. Мында амыктын, тудукту, механи-за-лар, башкы шүпүг оон хаара туттулган. Оларын бирээзи — коммунист Сарыг-оол Бивал-ды Оюн. Ол оон ийи чыл бу-рунгар Кызылдын көдөз амык-агы техникуму доос-кан, Эрианде Ленин аттыг колхозка күш-ажылчы орун эгезден, аңаа ийи чыл мал амыктын, мергежилге берди-нин болгаш күш-ажылга дадыгышынын шыгалды-гы болган. Ичарык баштай-гы бергелерин эртен, амык-тын иштиг үтүшүн тыва берген анык эчки 1964 чылда бол-гаш тороон черинге — Таңды-да «Коммунизм» херези колхозка чедип келген. Оон ам мында он чыл ажылдап ту-рары бо.

Он чыл, кижин боздартар, улуг эвес ичарар үе. Ичарык-даа кылдыганын иш болгаш чаартылгалар оон үзүмүн херекчелер турар. Шынап-ла, эртен чыдарың дургуунда колхозтун малын бажы өскө, оон продуктуду бөдөө, аары-аржыка таваржыр чор-гум өвөжөөн. Мал өмчилери база негешкен, оларнын өр-төм-билди болгаш дуржулгазы бедоол. Ийи-буру амык чур-туу апарган. Үкөч чыл мур-нунда районта малдын улуг өмчөн бенин азытан өскө му-нуптар хелге чок турган бол-гай. А ам бо колхозтун мал

эмгектеңде машиналар, мо-тошкыл дээш өске-даа траи-спорт бар. Мал өмчөтүрү харыска-зы улуг. Мал бажынын өздү-дө, оон продуктунун беди-рин оон үзүмүн база ха-мааржыр. А амык хөй. Иле-реттең азыгыларын өмчө-рүндө эгезөө, чамдык аары-гыларга удуз сымкыртып-кын болгаш чууда кылырын-га, казаш-хораны дефинек-цияларында чедир чүү чок дээр! Малдын уксаанын өкү-жидерде азы оон-моон мал са-лып аларда бенин түс черде малды кандыг азыгыларын негештерген, чаа уксызын алаа кайы хире шыдымын мал өмчилери тодарып. Бо бүгүн Сарыг-оол боду болгаш оон удуртканы мал өмчилери чыл келген тууду таарым-чалык чорууду келген.

Бир катап колхозтун хөй чурт черинге челе бердим. И-жилер-ле хөй: чамдык хөй-нү болгон, өскөдөр тууду чуг-ган тур. Сарыг-оол база мында. — Крөдүн күвөдөй берип-тур, сугдан немец алынар. Мында чедир — дээш, хөй чурт отпачанын өрүн хөй-буле шиймштарга, бир колхозчу оон айтымынны доран-ла күү-седип берди.

Хөй чурт черин чында көжүп чоруй вагон-бажыны өккөп каан, мында мал өмчи-лери болгаш зоотехниктер чымштан. Ичарык ай төнчүгү турган чүе, оларын мал са-наашкынын түнөлини үн-дүрүп турганы бо. — Республиканда ийи кезек черде нарын дуктуг кара хөй: «Революцияны чамдыктын сөвхос биле бистинде бар. Оларда хөй эвес, чүтле чайып 11—12 муң баш челе бээр дөрдөн башка, ортумак-биле 8 муңдан көүдөтпөс улус-ла болгай. А бистинде оон үш амык катап хөй-деп, Сарыг-оол тыйырлар болур. Ол хире хөйлу кадык тургулар, чангыстап сымкыртыр, чурту, оларын кажаларын дефинек-циялары белең берди. Ичарык-даа мал өмчилери ол бергелерин амык эртин, үк амыкчылар чөтүр үезинде кылып четтирип турар».

Н. ЧОДУУ.

Кыштаглаашкында белеткел — шалыпчы фронт БЕЛЕТКЕЛДИ УЛАМ ШАПКЫНЧЫДАР

Кыш—малчынарга берге шыгалаа. Ичарыктын амыктын бүтүрү анык илалтыг белетке-лери чугаа. Кыштаглаашкынга бүгү амыктын болгаш өк-шалаа белеткенинин хөй айтырларың, СЭКП обкомунун бюрорутун болгаш Тыва АССР-ин Министрлер Чөвү-лөтинин хуулап алган докта-рында айткан болгай.

Ийи-үш ай дүн-хүн дүйөй казып кээр. Ол хире кадык-берге, чымштыг амык-дын түнүлөндө казыр ба-лактын темизили, кайың ап болуру, оон холумас болгаш өске-даа шынарлары илеретти-вер.

Малга четчир чөмни белет-кел албас болза, ийитинин ма-лың баш санын өстүрер берге дээрзи билдинер. Сал-быр 1400 тонна сизген белет-кээр планынын 700 амык тон-назын күүсетип, 200 тонна бу-дук-бүрүң белеткээр.

Ийи-Тал салбарда кышта-лаашкында белеткел амыктын чегестер база бар. Салбарын 11 муң баш шээр малы 25 колагы кыштаар. Ол кыштагыларын күтүпге кил-тал септелсе кылар, а ийи кыштаг ам-даа туттунаан болгаш өске-даа хөй кажа-ларынын үрүмге септелгени кылдырмаан. 300 баш мыыс-тыг бола малдын кадарыла-рынын Ийи-Тала. Улуг-Алаакта кыштагында ба-жынар чок.

600 тонна сизген белеткээр планынын 320 тонназын ийи-талчылар белеткел алган. Ол сизгенге кажалар амык мында четпес тургустунган. Бо салбарда малчынар чурт-таар 8 бажынынч пекчалары кылдырмаан.

Совхозтун Көк-Чыраа сал-барынн бола малы 5 кезек черге кыштаар. А Алым-Шы-на сүт-баран фермазынын септелгени бенин орту кирич-кени айтырла-ла, мында кыш-таглаашкында белеткел амык-чыларнын оожум темилги чо-руу турары ийден. Ийитинин малында 1375 тонна сизген белеткээр планын салбыр орту чегестер.

Малчынарга эрежок чүтү-ла культура-амыктыг бай-даларын тургузуп бээр, чынар-башынар, чуртталга бажынардын турарын, оларын септелгени доозар дугайында СЭКП обкомунун бюрорутун болгаш республиканың Ми-нистрлер Чөвүлөтинин «Ийи-тинин малды чөм-биле халды-рынын талазы-биле немелде кемелдерин болгаш 1974—1975 чылдарын мал кышта-лаашкынын эртерер дугайында доктарында айткан бол-гай. Ийи-Турбуке совхоз-тун Ары-Бажы салбарында өске черлерде малчынар чурттар оран-сааны сеп-тээр, кылгалар эвенелер чаа тургустунуң, амыкчыне шү-лүчүдөн кирип турары ийден-тиг.

Кыштаглаашкында белеткел амыктын бүтүрү шүчүт кирип ужурулуг. Ондар Бал-дыкы, Шынарлай Кунгаа, Александр Олак болгаш он-даа өске мурунча малчынар 15—20 тонна сизген боттары белеткел ал кыштагыларын үрүмге септелгени кылды-нар. А Яков Самбу, Дугжу Байыр-оол олар чатыс тонна-ла мал чөм белеткээр. Ийи-Турбуке совхозтун Ары-Бажы харыскага чок мал-чынарга чөгүр хемчөтүн ху-лээлэр ужурулуг.

Күстүн ас хөмүрүн долу амыктын тургаш кыштаглааш-кында белеткел амыкчылар даяр доозар чугула.

О. ТАВАА.

ЭЖИНДИРИИШКИН

Хем суунга экиндрер судналарын амыкчылары бис-теринг чайгы кампаниясы доозор чокулаан. Бо чылын олар эжиндиришин сезонунда агаар-бодустан шалпынтыг уржунтарына таварыша-даа, оңу чүтүлдүг шыдамып эр-тен.

Сууналарын чоруйр өрүн сугуң сыгы дына шалпын-тал, оң башырачыларын судноу ашык болгаш халыгар дээспес дээр нарын албайн хайгарарымыч албадан турган. Чайны өттүр сугуң венчели чатыс ай эвес, бир нөдүрүп кээп, чамдыкты сыгай берип, сугуларын эң-не кичээңг-ий болурун негеп келген.

Ийи-Турбуке турга-даа, бир-тээ Енисейнин хем пар-ходствонун Кызылда райогелегинин амыкчылары эжиндиришин сезонунда мурунда-ла боттарыга бедит-кен социалист хүлээлгелерин алган болганда, оңу ыяп-ла боттаңдар деп бажы-биле шийтирлөөнөр. Совет Ты-ваның 30 чыл болуу оңу уткушту бистин коллектив план-дан амык 2 муң тонна чүкүтү сөөртүрүн хүлээген турган. Ам-даа салдарымын болгаш эжиндиришин сезону доо-зулбаан-даа болза, республиканын юбилейине күш-ажылчы белек кылар, ол алган хүлээлгени күүсөвир чыгаан.

Бо хүнерге чедир хооранын болгаш республиканы ту-дугларына хергезгү 15 муң кубометр ышты салдары ба-дырган, азы 800 кубометр планын ооналддан амырган. Бүгү хевирин чүе сөөртүлгенин планы 21,49 млн. тонна-километр турган болза, оңу херек мырында 22,1 млн. тонна-километр мындыр боттаңдарып шыдаан.

Эжиндиришин планын амык күүсөдөп алза-даа, орта оожургайын, амыктын темпкин улам күштелдери бие-тин коллективтин чугула соругазы болуп. Бистин коллек-тивтин кижигүнери тодарымыч чылын эгезинде ботта-рыг уткушту планын база амылап кылган. Ам оңу күү-сөдөп азып бугу судналарын экиндрер чүтүлдүг амыл-дал турар. Ийитинер Х. П. Молодых, М. А. Ашан-оол, Н. В. Вугис оларын башкарган судналарын экиндрер эжиндиришин планын 2 ай бурунгар дооснаар.

О. ПЕТРОВ.

КОЛХОЗ даргазы

Абдураим Рахманов дэрге Таджик ССР-ниң Кумсангир районунда А. Жиданов аттыг колхозтун даргазы. Вахш шынаазында хей адырлыг ажил-агыйны Рахманов чээрби беш чыл дургузунда удуруп келген. Вахш шынаазы дэрге ажилгыр, тура-соруккур кижилерниң уган-бодалынын, шу-дургу ажил-ининиң ачызында ээн кургаг ховудан чекетелген чер нылдар куулган оран-дыр. Ынамыг кижилерниң бирээзи Абдураим Рахманов дугайында «Баштай амдарган чер» деп фильмин тырттырган белгаш «Вахштын маадыры» деп номну бизээн.

Таджикташтын согуз чүгүнде Ходжент районда Батаган деп суур үе-дүптең чагай ариостары, мицаль тооруу, гранаттары-биле болгаш ары чигири дег чигирин ариостары-биле алдарып келген. Оон чурттакчылары хөвөн өстүрер талазы-биле тергини кижилер чорашан. А ол тергини экер-эрес ооддарын чок дээн джиттер джир турган.

Ол суурга ады тараачынын өг-буленинге Абдураим деп оол туртугунен. Тос дарымында-ла өкүс калган (ады өлгөн) оол ол чөөк-кавыны байларын халыктыкээр уугура таварышкан. Төчү чок чыгыт хуну бидир Абдураим бодуну чажытар ооддар-биле кожазында райондо кочуг бай кижини маамаганын ситен кезип, оон тараачын ажажып хунээр турган. Ол аар ажилдыг хөвөнни чер албас турган.

Деканнарның ады-турени амыдаралың Октябрьниң социалистиг Улут революцияда үнденин-биле чаарткан. Байлардан хавырган черни адыларга үлөп берген. Абдураим Рахманов база боду черди аларган.

1931 чыл. Таджикташтын муруну чүгүнде, Вахш шынаазында чүс-чүс чылдарда ээн чыдып келген куруг хову чаптылган. Ол черни шингөөр ажил өгөлөөн. Кыска хуусалда Вахш каналын туткан. Ээн ховуну суггарар айтырыг шиптирелтинген. Ам апаз бажынар тудар, оруктар кылыр, ээн ховуну өсүтүл-ла хайныктар кижилер дерек апарган. Сонгу Таджикташтын болгаш дагыг районнарны чурттакчыларына партия кыйгыры салган: Вахш шынаазын чаартырып күзөөнөр өг-булелери-биле ынаар көжүп өгөлөөн. Катаган суурдан Вахшче хамыкты мурунай Абдураим Рахманов чоруткан. Оон чок эштери база ала каттышкан. Чамдык кижилер джиптерге мында деп турганнар: «Вахш дэрге Сахараның ээн ховузу-ла, олап ушкан кустун чалгынарны, башып эртен кижиниң буттары өрттенин каар»...

Кумсангир ховузу. Ол чер улузунуң «арган» деп адыраа илг-хамыктын кара шуургаыны джиргеп келгенде чер, дээр-даа көзүбөс, долгандар кум-өзленинги кара булут бүтү чүвени луй шан кээр. Байнаар-даа көргө олган-суксан, илгден чарын калган чер.

— Бисти кайнаар экилетенин ол, Абдураим? Бо дэрге тамы-дыр мон—деп, бир оол аржылы-биле ариниң дуглавышкан кыйлаган.

— Шынап-ла бо дэрге сээң дай-апаанын өө өвөтпүр, дунмакым, шынап-ла даа мында суг бар апарган-дыр, а кайда суг барыл. Мыда амыдарал — деп, Рахманов харым-лап каан.

Чаа черге чаа амыдарал өгөлөөн. Көжүп келгенерге бажын-балат тудар материалдарны, чери берген, өг-буле бүрүзүнге чөм баа берген. Бажынарны дем-биле өмөглөгөй туду турганнар. Ини-де көнчүг. Ыччала-даа кижилер баш далаараан, сыгыр дач бажынаан орай көзөгө чедир ажил соксаш дивес. Бир каттап Рахманов орай чанып келген. Калды-биле апазы үс салып ыгашкан олурганнар. Орээлдин ортузунда Абдураимтын ийн өлү чыткан. Олар шимчеп-даа дивей чытканнар. Мырыңай чаа маляриял эртингер оолдар илг-хамыктыг шымдашайн барганнар.

Мунгаралды, бергелерин, амыдаралды улут шиптарачыларын ол ажил эртен. Шынап-ла оон характери быжыг кижилер болуң. Бодунуң үлөгөр-чиээ-биле ол өске кижилерин хей-ай кирип турган. Чылдын-на дүжүт ажалдады тоостурга ол Катангач ааллап хавтар. Дедир черде чаксап келбөс, өөн-биле Вахша чурттар дээн чагыс

чөр-чуртташтары ылап-ла келир апарган.

«Кызыл Таджикистан» колхоз өзүп, сайырап орган. Эң бедик дүжүттү хөвөнни Рахмановтун бригадасы өстүрүп турган. Тусай агроном эртенниң дооспаал-даа болза, бригадир хөвөн өстүрер черекти тергини билер турган. Удугаанда Абдураим Рахмановту колхоз даргазынын ораакчысына сонган. Ыччала-даа дайын өгөлөөн.

Дондан Кенжеберге чедир дайынчы оруунга Абдураим хөвөн көргөн, тилелге дээн хөвөнү ыкмаган. Гитлержи Германияны тилелди сонда Рахманов апаз дайынчыларыны Манжурияга чыла шаарына кирешкен. Дайын сонда ол төрөөн суурууга ээн келген. Колхоз ажил-агыйына дайын бодунуң уруктарыны база черден: черлер кукурланган, сугтар бугалары үрелери үрелген, чашпан-сигенге дуй алыскап, кам чылдар мурунда Абдураимтын бодунуң болгаш оон өртүнүң тарып олурткан мыштары кезип апаргылаан болган. Черге ынак, оон чаартырып ады ызыгурунда салган кижиге ол бүгүнү көрү берге болган. Партия райкомунуң сүлөөленин бугаар колхозчулар ону баштаар черниң даргазына сонуп алганнар. Абдураим ажилдан каян-даа чалданып көрбөсөн. Уш чыл эрткенде колхоз каттап быжыг бүт кырыгга туруп келген.

Абдураимтын даргалап турганы колхозка оон бичин ажил-агый каттышкан. Чаа улут ажил-агый баштайгы чылда-ла бир гектарга онаштыр 27 центнер хөвөнни алган, мычарада ол бедик дүжүт кылдыр санадып турган.

Ам ол колхозта 3 муң гектар чер бар, оон 2200 гектары хөвөн шөлү. Эрткен чылы колхоз күрүнге 7 муң тонна узуң, чинге удаанын хөвөнни саткан. Колхоз кара-куль хойлар өстүрүп, кызыл-та болгаш шипус химистерин тарып турар. 1973 чылда ажил-агый 6 миллион рубльдин арыг орууганын алган, 1960 чылда турганында ол үш катап хей болган. Колхозта барык оон муң хре кижини чурттап турар. Ийн клуб, дөрт библиотекэ, үш амеяле пункттуз, сес школа—бо бүгү колхозчуларыны. Бажын бүрүзүнде электрия энергияны ажилгап, радиону дынап турар. Колхозчуларыны 97 хуузу телевизордуз, оларны амыдаралы бай-шымалдыг.

Бо бүтү черекке колхоз даргазы хей шактарың, уган-бодалынын дэежизин берген. Улуз чоңуу организастаар, мөөнөөр, оон мерген уганынга бузурээр, амыдаралдан өөренип алган чүддеринге өскелерин өрөдир колхоз даргазын чон хүндүлээр. Оон хөрөөнө иш Ленин ордени, үш Күш-ажылдыг Кызыл Тук ордени, Октябрь Революцияны ордени, медалдар байыр-лаадарга чынап келген. Колхоз бүдүрүлгенин хөгжүдеринге ачы-хавылазы дээн апаз Социалистиг Күш-ажылдыг Маадыры атты тыыскап. Ол Таджик ССР-ниң Дэдн Советиниң депутатта.

Рахман дөрт уругулу, он сес кижини кырган-ачазы. — Ам бистин өвүстө кижиниң амыра бөдүн колхоз-даа тургузуп болуң ийин —деп, ол баштактанынга мынап.

Колхоз баштаар чериниң контролынын ажил аксында хейчү көргөн диван бар. Ону Абдураимтын «чайгы кабинети» джир. Анаа ол хуралдар-даа эрттирер, айтырып тургузуп келген колхозчу-биле-ла хөвөргө, документи-лерге ат-даа салыр. Документ уеде кылар ажил дугайын келген кижилерге ол чугаалап орда, хей-ле колхозчулар даргазын долаганы бергендер...

Шараф ЗАХИДОВ, ПМА-ның корреспондентини.

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

ССРЭ—ГФР: таарымчалыг перспективалар

СЭКП ТБ-ның Политбюро кежигүни, ССРЭ-ниң даштыкы черектер министри А. А. Громыко сентябрь 15 болган 16 хушериңде ГФР-ге чорашан. Ону ГФР-ниң чааза Бониче чаала. Оон аан-чоруунун түн-недериниң дугайын тайлы-бырлавышаан, Барыын Германияның солунары, ГФР-ниң президентизи Шель-биле, канцлер Г. Шмидт-биле болгаш даштыкы херектер министри Г. Д. Генше, А. А. Громыконун чугалажымыкынарынын ийн чурттуң аразында харылааларын чогумчалыг болдуларына, оларнын аразында кайжыгында-даа ажилгыр кады ажадыжыгына хөгжүдеринге улут ужу-дузалынын ошалап демделген турар.

1970 чылдын августун 12-де Москвага ийн чурт аразында керөөн ат салганы оон эгези болган, а СЭКП ТБ-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтин 1973 чылдын май айда ГФР-ге апа-чоруу ийн чурт аразында харылааларга чаа идигни кылганы бидилгир болгай. Эрткен үениң ий-тинде дык хей чүдүлөр кылдылган. Ийн чурт аразында бараан саарыламы бо чылдык ийн мыналар рубль ажа бөзүр чугалааларга-ла, ол дугайы бидилгир-дир.

«Франкфуртер рундшау» солун бизээн. Франкфуртериниң ол солунунун бодалын ГФР-ниң канцлери Г. Шмидт сентябрь 17-де Бониче болган парлаалта конференциясыга база бадты-каан. Ол бо чылдын күзүндө Совет Эвилелинге кээр деп турар. Канцлер бодунуң чааза-нын Совет Эвилели-биле харылааларын мөөн-даа сонгаар улам хөгжүдеринге чүткүдүн демделгөн. Ол, эң ылаптыг, Европада аймык чөк чөрүк болгаш кады ажилдажылга талазы-биле чөвүлөт хуралдын үшкү, түнел кезең дэди дөңдөгө эрттирер болу деп санап турар.

ГЕРМАН ДЕМОНРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Лейпцигте «ФТА» завод Экономингт Дугалажылга Чөвүлелиниң шуугунуң бугаар 10, 20 болгаш 30 тонна шийр хармактар чүдүрүргө таарышкан күчүлүг краннарны кылып үндүрер кылдыр чаартынып турар. ЧУРУНТА: Совет Эвилелиниң чагымы-биле кылып турар кран. ЦВ—ПМА-ның фотоу.

Ийн чурттуң аразында харылааларын чогумчалыг болдуларына шиптыктар, оон-биле Европада дүшкүрүлүг чөрүктү чаартылырарын үргүлчүлүгүне хөра чедирерин орадыжып турар күштер ГФР-де ам-даа чөпсөн салбаан болгаш салыр-даа күрөк чөк бооп турары бидилгир болбайнап. Харын-даа мынды күштер

АЗИЯГА БЫЖЫГ ТАЙБЫН ДЭЭШ

Делегей байдалынын эки-жиң кел чылдары, апа-ангы нийтелип тургузулуг күрүне-лер аразында харылааларга тайбың кожа-хөлбөс догуннаашкынын принциптерин улам келбээ-биле байымдаа-лап апарганы Азия динте бооп турар чогумчалыг өскөр-дишкенинге улам улуг сал-дарын чедирер турар. Күрү-нелериниң тайбың кожа-хөлбөс догуннаашкынын Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыштырылганын чурттары шиптирер салымкынын кирип турар. Америк империализминин Вьетнамга агрес-сия дайынын соксатканы тайбынын болгаш социализмин күштериниң эң улут чедим-кылы болган.

Азияны анык күрүнелери боттарынын политика болгаш экономика талазы-биле хамарышпас чөрүп быжылга-рының орунчө кирип, колониализмин аар-берге уржуктарыны кызымаккайы-биле ажиң эртиншаан, быжыг тайбынын болгаш доктамаал оо-бүтү Индия, Пакистан болгаш Бангладештин аразында, элээн каш дугурулгалары кылып, Бангладеш Республиканы Пакистанын хуулоп аларына идилгир болган. Муруну Чөөн Азияны чурттары башкалан-чак чоруктан үнеринге улам күшүтү-биле чүткүп турар апарган. Олар ук районнуң чогумчурунга үндөйлөш, боттарынын аразында кады ажилдажылганы калбарып, социалистиг күрүнелер-биле чогумчалыг, ажил-херекчи харылааларын хөгжүдеринге база чүткүп турар.

Азияда бооп турар чогум-чалыг өскөрдүшкенинге ол идеяны боттадырынынга таарымчалыг байдалды тургузуп турар. Тайбың кожа-хөлбөс догуннаашкынын принциптеринге үндөйлөш, Азия күрү-нелериниң аразында ийн тала-зы харылааларын хөгжүдөрү олар-ла эчине соругааларга дүжүп турар. ССРЭ-ниң Индия, Египет болгаш Ирак-биле харылаалары оон үдөгөр-чүжө бооп турар. Ол чурт-тар-биле Совет Эвилели наймы-да болгаш кады ажилдажылга дугайында керелерин чар-дунга чарлаан тайбың кожа-хөлбөс догуннаашкынын принциптерин күрүне бүтүрү-пү бот-эргезин болгаш хамарышпас чөрүп шыгымы салгып турган, мынды харыла-аларга быжык-биле барым-даалары өл-дүр деп көрүп турар бооп.

Тель-Авивтин айыылдыг семээшкени

Октябрь дайынын сокса-зынын сонда бир чыл бол-гонда бөзүн Чоок Чөөн чүк-те тайбың херекте айыылдыг байдал турбушан. Ыччамы-же, бир талезинда, Израильди болгаш өске талезинда, Египеттиң, Сирияны аразында акылажымыкыны сокса-зын дугайында дугурулуга күшүгү бооп артышкан. Ыч-чала-ла байдалды политика-талазы-биле таарыштыр шиптир-лөөн бүтүзгө, а Азия чөк чөрүк Чөвүлелиниң 1967 чыл-дын ноябрь 22-де болган 1973 чылдын октябрь 22-дег резолюцияларынын кол-чок негел-делери ам-лаа күсөтүнмөзүн, олчар турар турар.

Октябрь тулузушкунары-ның үенинде таарышкыны ин-жендиритилгө кеземге турбоже, Израильдиң чагырмыкы болду-тары Чоок Чөөн чүткүн ай-тырынын дугайында Женевага тайбын конференцияны узамдыктар ордадыжымыкыны кылып, дайында кыл-дылган дүгү-далаш-биле кыл-дып, НАТО күрүнелериниң дет-кенин алыр дэди ажилчөчү чүткүлүг ажил-биле илерел-ди. Израильдиң «Бармын де-легетиниң араб Чөөн чүгүлөдө шивээз» болгаш совет кол-гарлаашкыны дээр хооуну чөв-чүрүшкүнгө дээр шиптык-

шиптык чөк политика Сирияда, Афганистанда, Малайзияда, Иракта, Иранда, Сирияда болгаш өскө-дө чурттарың удуруткучу-ларына Азияга коллективтиг аймык чөк чөрүктү тургузарынын идеяны ошалап чугалаан-чак чоруктан үнеринге улам күшүтү-биле чүткүп турар апарган. Олар ук районнуң чогумчурунга үндөйлөш, боттарынын аразында кады ажилдажылганы калбарып, социалистиг күрүнелер-биле чогумчалыг, ажил-херекчи харылааларын хөгжүдеринге база чүткүп турар.

